

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 4 FEBRUARI 1942

No. 1359

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

Een dezer dagen verschijnt :

DE BELEGGINGEN DER BIJZONDERE SPAARBANKEN IN NEDERLAND

door

Dr. J. R. A. BUNING

32ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

PRIJS f 3.65

(Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 2.75)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

**ROTTERDAMSCH
BANKVEREENIGING**
ROTTERDAM · AMSTERDAM · S GRAVENHAGE

KAPITAAL EN RESERVE
f 62.000.000

SAFE LOKETTEN
TER BERGING VAN WAARDEN

150 KANTOREN IN NEDERLAND

**Openbare werken en
Conjunctuurbeweging**

door **Dr. Ir. A. Baars**

PRIJS f 2.10*

Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50.

In den boekhandel verkrijgbaar

**UITGAVE: DE ERVEN
F. BOHN N.V., HAARLEM**

*Ter vervanging van haar door brand verloren gegane voorraad nummers van
Economisch-Statistische Berichten en Economisch-Statistisch Maandbericht
van den jaargang 1940, zou de redactie het zeer op prijs stellen, indien de
lezers, die hun exemplaren kunnen missen, deze aan haar zouden willen afstaan.*

**AMSTERDAMSCH
BANK N.V.**
AMSTERDAM

**Open bewaarneming van
effecten**

**Adviezen voor belegging
Uitvoering van beursorders**

R. Mees & Zoonen

Ao. 1730

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

**ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
S-GRAVENHAGE
DELFT — SCHIEDAM
VLAARDINGEN**

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

V.V.S.

VERLIESPOSTEN-VOORKOMEND-SYSTEEM

BESTAANDE UIT VIER DIENSTEN

Deze tijd is rijk aan veranderingen. Laat daarom Uw onbetaald gebleven oude posten inschrijven bij
DIENST IV VAN HET V.V.S.

VAN DER GRAAF & Co. N.V.
AMSTERDAM C. — AMSTELSTRAAT 14-18

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den 15den van elke maand. De prijs voor den jaargang bedraagt f 12.60* voor 't binnenl., franco p. p. f 13.40*; voor studenten f 10.50*. franco p. p. f 11.30*; f 13.50 voor het buitenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negentigste jaargang:

Proefnummer gratis op aanvraag verkrijgbaar!

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Economische aspecten der internationale migratie

door

Dr. A. Winsemius

29e Publicatie van
het Nederlandsch
Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave.:

De Erven F. Bohn N.V. - Haarlem

Koninkl. Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM

Onze terzake-kundige staf is te allen tijde voor gratis advies te Uwer beschikking.

Tel. 69300 (3 lijnen)

Laat Uw JAARGANG

inbinden!

Stort f 0.75 op giro 5858 ten name van H. A. M. Roelants, Schiedam met vermelding: Band E.-S. B. 1941 en U ontvangt, zoodra de oplaag gereed is, franco per post Uw band toegezonden.

Bij franco opzending van Uw jaargang aan

H. A. M. ROELANTS
SCHIEDAM

onder gelijktijdige storting van f 2.40 op giro 5858, ontvangt U, zoodra de banden gereed zijn, Uw Jaargang keurig gebonden franco huis terug.

(Uitvoering van den band linnen rug, verder stevig beplakt bord)

De Naamlooze Vennootschap

Maandblad voor den Ondernemingsvorm en het Bedrijfswezen in Nederland en Nederlandsch-Indië

Inhoud Januari-aflevering 1942 — No. 10. Jrg. 20

Eenige opmerkingen over Tantièmes ..... R. A. Dijker
Het Kartelbesluit ..... Mr. W. C. L. v. d. Grinten
Enkele vragen betreffende mededingingsrecht, naar aanleiding van het „Haarlemmerolie-vonnis“.

Mr. P. M. Veldkamp

Het aanvullingsbesluit Dividendbeperving 1941

P. J. Hekma

Personeelpensioen en winstbelasting, met naschrift van Mr. H. A. Zevén ..... Tj. S. Visser en Dr. J. C. du Pui
Besluit op de vereveningsheffing 1941, met naschrift van Mr. J. J. v. d. Ven ..... P. M. Eggermont

Abonnementsprijs f 10.50 per jaar. — Losse afleveringen f 1.—

Uitgave: H. v. d. Marck's Uitgevers Maatschappij N.V. ROERMOND

POSTGIRO 61631

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER
UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 4 FEBRUARI 1942

No. 1359

HOOFDREDACTEUR:
M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:
H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en Administratie: Pieter de Hoochweg 122, R'dam-W.
Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.
Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20.85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23.— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de Administratie.

Advertenties voorpagina f 0.50 per regel. Andere pagina's f 0.40 per regel. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

BERICHT AAN DE LEDEN VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

Wij verzoeken den leden van het Nederlandsch Economisch Instituut, welke de contributie nog niet voldeden, beleefd, hun contributie, ten bedrage van f 20.—, te willen voldoen door storting op girorekening no. 8408 of op onze rekening bij de heeren R. Mees & Zoonen, Rotterdam.

NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT
SECRETARIAAT.

INHOUD: Blz.

De wettelijke regeling van streekbeurzen in Nederland door <i>Dr. J. C. van Leeuwen</i>	62
Overheid en kapitaalmarkt in Nederland door <i>C. Goedhart</i>	63
Geleide economie in en voor Rotterdam door <i>Mr. W. F. Lichtenauer</i>	66
Ontvangen boeken	67
Overheidsmaatregelen op economisch gebied	67
Maandcijfers.	
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	67
Statistieken.	
Bankdisconto's - Wisselkoersen - Bankstaten	68

GELD- EN KAPITAALMARKT.

De ruimte op de geldmarkt neemt geleidelijk toe, nu in den laatsten tijd de stijging van den biljettenomloop weer ten achter is gebleven bij den omvang van den aanwas der buitenlandsche wisselportefeuille van de centrale bank. De vrij omvangrijke geldbehoefte van de schatkist per 1 Februari j.l. heeft tijdelijk weliswaar weer eenige spanning doen ontstaan, maar de markt beschikt op het oogenblik over voldoende reserves om dergelijke momenten te overbruggen, temeer omdat immers een belangrijk deel der uitgaven van de schatkist vrijwel onmiddellijk weer aan de geldmarkt wordt toegevoerd.

Op de obligatiemarkt blijft de stemming over het algemeen gunstig. De nieuwe 3½ pCt.-leening blijft nog steeds een fractie onder den emissiekoers van 97½, zulks, naar wij in ons vorige overzicht reeds hebben aangeduid, in verband met het feit, dat op dat niveau vrij omvangrijke verkoop-limites in de markt liggen. Er is intusschen naar deze leening goede vraag, zoodat men toch, overige omstandigheden gelijk blijvende, mag aannemen, dat binnen afzienbaren tijd deze drempel kan worden overschreden. Op het huidige peil is deze leening inderdaad voor den belegger attractief. Dit spreekt bijvoorbeeld duidelijk, wanneer men bedenkt, dat verscheidene 3½ pCt.-pandbriefsoorten noemenswaard boven pari noteeren. Weliswaar is er een categorie beleggers, die aan deze waarden op beduidend, lagere rendementsbasis dan staatsfondsen de voorkeur geeft, maar dit geldt toch geenszins voor alle beleggers, en zeker niet voor de institutioneële. Voor deze laatste categorie wordt het beleggingsprobleem steeds dringender en moeilijker.

De aandeelenmarkt heeft aanvankelijk voor Indische waarden een flink herstel te zien gegeven, zulks mede als gevolg van contramindekkingen. Deze laatste werden deels veroorzaakt door de enquête van de Vereeniging voor den Effectenhandel naar den omvang van loopende baissetransacties, waaruit men de mogelijkheid afleidde van eventueele maatregelen tegen de baisse. In de tweede helft van de week volgde echter een reactie, waardoor weliswaar nog geenszins het laagste punt werd bereikt, maar die toch een belangrijk deel van de recente koerswinst weer verloren deed gaan. De binnenlandsche aandeelenmarkt bleef over het algemeen vast gestemd. Bijzonder gevraagd waren sedert eenigen tijd aandeelen Heineken, die een flink koersavans konden boeken, een beweging, die kennelijk werd veroorzaakt door het uitlekken der inmiddels bekend gemaakte voorstellen tot herkapitalisatie. Goed gevraagd waren in het bijzonder ook bankaandeelen, waarvan vooral aandeelen Robaver een flink koersavans konden boeken. Men verwacht voor deze categorie bedrijven blijkbaar gunstige verslagen en bevredigende dividenden.

DE WETTELIJKE REGELING VAN STREEKBEURZEN IN NEDERLAND.

De regionale goederenbeurzen zijn, zooals wij in een voorgaand artikel bespraken¹⁾, door verschillende omstandigheden, ook nadat de verkeersbeperking, die het gevolg was van den oorlogstoestand, tot het verleden behoorde, in een niet onbelangrijk aantal blijven voortbestaan. Het sprak derhalve welhaast vanzelf, dat de Overheid zich vroeg of laat met de regionale beurzen en de organisatie van deze instellingen zou gaan bezighouden. Dat zulks in een tijd, waarin het contact tusschen Overheid en handel door de vele maatregelen op economisch gebied sterk op den voorgrond treedt, niet lang op zich zou laten wachten, lag voor de hand.

Bij besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart d.d. 22 Januari 1941, Staatsblad No. 602, werd een regeling voor het houden van streekbeurzen vastgesteld. Dit besluit bevat een zestal artikelen. In artikel 3 wordt bepaald, dat het verboden is zonder vergunning van den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart een streekbeurs aan te kondigen, te organiseeren of te houden, terwijl voorts wordt bepaald, dat aan een dergelijke vergunning voorwaarden of beperkingen kunnen worden verbonden. Het daaropvolgende artikel bevat de bepaling, dat de noodige voorschriften voor de uitvoering van het besluit door den Secretaris-Generaal zullen worden vastgesteld en in de Nederlandsche Staatscourant bekend gemaakt.

De desbetreffende beschikking verscheen op 19 Mei 1941, Staatscourant No. 96. In deze beschikking wordt vastgesteld, dat voor het houden van een streekbeurs een vergunning dient te worden gevraagd aan den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart, waarbij niet alleen de namen en de functies van de organisatoren der streekbeurs, zoomede de data, waarop de beurs zal worden gehouden, en de gemeente, waar zulks zal geschieden, moeten worden opgegeven, doch tevens dient te worden vermeld de aard van de localiteit, waar de beurs zal worden gehouden, het aantal, de gemiddelde oppervlakte en de huurprijzen der stands en de soort bezoekers, die tot de beurs worden uitgenoodigd of toegang hebben. Bovendien dienen de aanleiding en de redenen tot het houden van de streekbeurs te worden medegedeeld. Een vergunning tot het houden van een streekbeurs wordt alleen gegeven, indien voor de beurs een reglement is ingevoerd, dat overeenkomt met het modelreglement voor streekbeurzen van de Centrale Stichting van Streekbeurzen te Arnhem. In dit reglement wordt bepaald, dat voor deelneming aan de streekbeurs uitsluitend handelsreizigers en handelsagenten in den zin van het Wetboek van Koophandel, zoomede met hen gelijk te stellen zelfstandigen, in aanmerking komen. Voorts worden in dit reglement hoofdzakelijk voorschriften van technischen aard gegeven, betreffende den opbouw en de inrichting der stands.

Indien wij nu deze voorwaarden en bepalingen aan een nader onderzoek onderwerpen, blijkt hieruit, dat allereerst de noodige maatregelen zijn getroffen om te voorkomen, dat de organisatie van streekbeurzen door niet-bonafide personen zou worden ter hand genomen, terwijl tevens de organisatoren door de invoering van het modelreglement worden genoodzaakt een aan redelijke eischen voldoende technische apparatuur ter beschikking van de deelnemers te stellen. Van veel grooter belang is echter de bepaling, dat de deelneming uitsluitend aan werkelijk handeldrijvenden is toegestaan. Hieruit blijkt, dat de streekbeurzen bedoeld zijn als schakel tusschen den

detaillist en den leverancier. Een bepaling, waarbij de verkoop ter beurse aan particulieren wordt verboden, ontbreekt echter in de voorschriften. De allerbelangrijkste bepaling moet evenwel worden gezocht in het voorschrift, dat de Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart de bevoegdheid heeft een vergunning tot het houden van een streekbeurs te weigeren, indien naar zijn meening de aanleiding tot het houden van een dergelijke beurs niet van voldoende gewicht kan worden geacht.

In deze bepaling moet de eigenlijke beteekenis van het besluit worden gezocht. Voorheen waren wettelijke maatregelen bij de indiening vergezeld van een Memorie van Toelichting, waarin de beweegredenen, die tot indiening van een ontwerp van wet hadden geleid, meestal in den breede werden uiteengezet. De tegenwoordige besluiten verschijnen echter zonder eenigen commentaar in het staatsblad, doch ten opzichte van het hierboven genoemde besluit ten aanzien van de streekbeurzen is het niet moeilijk deze beweegredenen op te sporen.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart is ongetwijfeld van het standpunt uitgegaan, dat het contact tusschen producenten, grossiers en wederverkoopters van groot belang is voor handel en industrie. Voorts zal door hem overwogen zijn, dat een dergelijk contact door het houden van goederenbeurzen kan worden bevorderd, zoodat het bezoeken van dergelijke beurzen zoowel door deelnemende industrieën en grossiers, alsook door den handeldrijvenden middenstand, met alle ten dienste staande middelen moet worden bevorderd. Daarbij dienen echter waarborgen te worden gesteld, dat de beurzen ook inderdaad aan redelijke eischen voldoen, niet alleen wat betreft de organisatie, doch tevens ten aanzien van den aard en de hoeveelheid der geëxposeerde goederen.

Het lijdt geen twijfel, dat door het bovenomschreven besluit het eerste doel volledig is bereikt. De nauwkeurige controle, die van overheidswege op de organisatie der streekbeurzen en op het financieele beheer dezer instellingen wordt uitgeoefend, maakt het welhaast onmogelijk, dat dergelijke beurzen door bepaalde personen ten eigen profijte zouden worden geëxploiteerd.

Daarentegen kan niet worden gezegd, dat ook het tweede doel — namelijk het voldoen aan redelijke eischen ten aanzien van den aard en de hoeveelheid der goederen — ten volle zou zijn bereikt. Blijkens mededeeling van de Directie van Handel en Nijverheid zijn, sinds het in werking treden van het besluit betreffende het houden van streekbeurzen, 88 aanvragen tot het houden van streekbeurzen ontvangen. Hiervan werden 11 aanvragen afgewezen. Het betrof hier in hoofdzaak beurzen, waarop slechts één branche vertegenwoordigd zou zijn. Op 4 aanvragen werd geantwoord, dat geen vergunning vereischt was; 9 van de toegestane beurzen moeten nog worden gehouden.

In een overzicht betreffende een aantal van deze in het vorige jaar gehouden streekbeurzen worden verschillende interessante gegevens gepubliceerd. Hieruit blijkt, dat van 8 beurzen, gehouden te Meppel, Bergen op Zoom, Leeuwarden, Groningen, Zwolle, Heerenveen, Apeldoorn en Nijmegen, het gemiddelde aantal standhouders 100 heeft bedragen, terwijl het gemiddelde aantal bezoekers van deze beurzen ongeveer 660 bedroeg. Aangezien deze beurzen twee dagen duurden, uitgezonderd te Bergen op Zoom en Groningen, waar gedurende drie achtereenvolgende dagen beurs werd gehouden, komt zulks neer op een gemiddelde van 3 bezoekers per dag voor iederen deelnemer. Indien men uit dit overzicht de beurs te Bergen op Zoom, waaraan 124 standhouders deelnamen en welke door 1.240 personen werd bezocht, buiten beschouwing laat, dan wordt het gemiddelde bezoekcijfer nog ongunstiger. Het is zeer wel begrijpelijk, dat de beurs te Bergen op Zoom een belangrijk aantal deelnemende firma's telt,

¹⁾ Dr. J. C. van Leeuwen: „Noodbeurzen en streekbeurzen in Nederland” in „Economisch-Statistische Berichten” van 31 December 1941.

die er prijs op stellen op deze wijze regelmatig contact te houden met haar afnemers in de provincie Zeeland, terwijl het groote aantal bezoekers aan deze beurs, het hoogste van alle in het overzicht gegeven bezoekcijfers, naar alle waarschijnlijkheid wel door dezelfde omstandigheden zal zijn beïnvloed, hetgeen een bewijs vormt voor de levensvatbaarheid van deze streekbeurs. In alle andere gevallen moeten wij echter wel tot de conclusie komen, dat een gemiddeld bezoekcijfer van nog geen drie personen per dag voor iederen deelnemer nauwelijks voldoende kan zijn om het deelnemen aan dergelijke regionale beurzen als loonend te doen beschouwen.

Hierbij mag weliswaar niet uit het oog worden verloren, dat het bij de streekbeurzen gaat om een bijeenkomst van handelsreizigers en handelsagenten, die ter beurze in relatie treden met hun afnemers, zoodat het in de eerste plaats de bedoeling is, op deze beurzen bestaande relaties voort te zetten, terwijl, zulks in tegenstelling met een jaarbeurs, het aanknoopen van nieuwe handelsrelaties als secundair moet worden beschouwd. Teneinde het verschil tusschen de streekbeurzen en de Nederlandsche Jaarbeurs duidelijk naar voren te brengen, is daarom in artikel 2 van het besluit betreffende streekbeurzen uitdrukkelijk bepaald, dat het verboden is eenige beurs, niet uitgaande van de te Utrecht gevestigde Vereniging tot het houden van Jaarbeurzen in Nederland, aan te kondigen of te organiseeren onder de aanduiding van „jaarbeurs”. Ook al houden wij echter dit verschil duidelijk voor oogen, dan kunnen wij toch het zoeven berekende gemiddelde bezoekcijfer voor de deelnemers niet anders dan teleurstellend noemen.

Indien zulks echter de eenige conclusie van dit betoog zou zijn, dan zouden wij zonder bezwaar het tijdstip kunnen afwachten, waarop de deelnemers, tengevolge van deze teleurstellingen, zelf zouden gaan inzien, in hoeverre het deelnemen aan streekbeurzen voor hen van belang is, waarbij het niet twijfelachtig zou zijn, dat binnen korteren of langeren tijd het grootste deel van deze instellingen van zelf zou verdwijnen.

Toch moet het wenschelijk worden geacht, dat van overheidswege een ruimer gebruik wordt gemaakt van de bevoegdheid, de vergunning tot het houden van streekbeurzen in het belang van de bezoekende middenstanders te weigeren, indien niet vaststaat, dat op een dergelijke beurs een ruim aantal handelsfirma's op verschillend gebied aanwezig zal zijn. Het bezoeken van een beurs is voor den middenstander alleen van belang, indien hij zich daar kan oriënteren op zijn gebied, vergelijking kan treffen tusschen hetgeen hij voorheen in zijn bedrijf verkocht en datgene, wat door anderen in zijn branche wordt aangeboden. Het grootste gevaar voor den middenstand is het voortleven in de oude sleur. Op velerlei manieren werd reeds getracht hierin verbetering te brengen. Door het stellen van eischen van vakbekwaamheid wordt getracht de kennis, die de middenstander dient te bezitten, te vergrooten. Ongetwijfeld worden hiermede gunstige resultaten bereikt, doch de ervaring, die in de praktijk wordt opgedaan, zal toch altijd hooger moeten worden gesteld, dan de op schoolse wijze verkregen kennis. Indien de middenstander zijn taak als voorlichter en raadgever van den consument naar behooren wil vervullen, beter dan zulks in de laatste decennia het geval is geweest, zal hij dienen te beschikken over een zoo hoog mogelijk opgevoerd vakmanschap. Indien zulks het geval is, zullen de pogingen tot uitschakeling van den middenstand van zelf schipbreuk lijden, omdat aan voorlichting door deskundigen bij het publiek te allen tijde behoefte zal bestaan. Een deskundig vakmanschap kan slechts worden verkregen, indien de middenstander zich op de hoogte stelt van alles, wat op zijn gebied van belang is. Het bezoeken van goederenbeurzen is daartoe van groot nut, mits deze beurzen aan den bezoeker een ruim overzicht geven van den stand van zaken in zijn bedrijfsgroep, waarbij

onder de huidige omstandigheden ook de overheidsvoorlichting niet mag worden veronachtzaamd. Voor zover zulks mogelijk is, moet het zelfs voor den middenstander nuttig worden geoordeeld, dat hij niet alleen belangrijke beurzen in eigen land bezoekt, doch zich ook op de hoogte stelt van hetgeen op buitenlandsche beurzen wordt geëxposeerd.

Indien regionale beurzen in staat zouden zijn de vak-kennis van den bezoeker te verrijken, zou er geen bezwaar tegen bestaan, ook deze instellingen als voor den middenstander nuttige instituten te beschouwen. Zoodra echter door de beperktheid der inzendingen een behoorlijk overzicht in verschillende bedrijfsgroepen ontbreekt, bestaat het gevaar, dat de bezoekers onvoldoende op de hoogte blijven van hetgeen in hun branche omgaat. Dat een dergelijk gevaar niet denkbeeldig is, bewijst wel een overzicht van één der zoeven genoemde beurzen. Op deze beurs, die nog zeker niet tot de allerkleinste mag worden gerekend, is het aantal deelnemers over 24 bedrijfs-groepen verdeeld: Het gemiddelde aantal deelnemers op deze in Juli 1941 gehouden streekbeurs bedroeg per bedrijfs-groep 4. De groep diversen buiten beschouwing latende, bedraagt het grootste aantal deelnemers in een en dezelfde bedrijfs-groep 13, terwijl in de meeste groepen het aantal niet meer dan 2 of 3 deelnemers bedroeg. Indien wij daarenboven in aanmerking nemen, dat de groepen voorts deelnemers omvatten, die naar den aard gelijksoortige, doch onderling vrij sterk afwijkende, artikelen exposeeren, dan kan voor de meeste bezoekers op een dergelijke beurs uiterst moeilijk een behoorlijk overzicht worden verkregen van de artikelen, die voor hen van belang zijn. Het verdwijnen van dergelijke beurzen is niet alleen nuttig voor de deelnemers, die de onkosten, aan hun deelneming verbonden, wellicht op nuttiger wijze kunnen besteden, doch vooral met het oog op de bezoekende middenstanders, die ten deele nog maar al te licht geneigd zijn genoeg te nemen met hetgeen hun in hun omgeving toevalligerwijze wordt geboden, in stede van zelf er op uit te gaan, teneinde voor hun bedrijf het beste te zoeken, en hun keuze te bepalen uit een zoo ruim assortiment als onder de omstandigheden mogelijk is. Het is te verwachten, dat de Overheid aan deze kwestie de noodige aandacht zal besteden en, op grond van het door den Secretaris-Generaal van het Departement van Handel, Nijverheid en Scheepvaart genomen besluit, slechts vergunning tot het houden van een regionale beurs zal geven, indien aan een dergelijke beurs door bijzondere omstandigheden werkelijk behoefte bestaat, en tevens het aantal en de verdeling der deelnemers waarborgen bieden, dat de beurs voor de detaillisten van voldoende zakelijk belang kan worden geacht.

Dr. J. C. VAN LEEUWEN.

OVERHEID EN KAPITAALMARKT IN NEDERLAND.

Inleiding.

In het afgelopen decennium heeft de overheidsbemoeiing met het economische leven in ons land snel om zich heen gegrepen. Het intreden van de oorlogstoestand en vooral de bezetting van ons land hebben de ontwikkeling in dit opzicht in belangrijke mate versneld. Een der sectoren van het economische leven, die tot op dit oogenblik betrekkelijk weinig overheidsinmenging heeft ondergaan, is de kapitaalmarkt. Het loont de moeite om na te gaan, in hoeverre deze uitzonderingspositie uit de ontwikkeling van de organisatie en de marktverhoudingen op de Nederlandse kapitaalmarkt verklaarbaar is, en in hoeverre mag worden verwacht, dat ook in de nabije toekomst het verkeer op de kapitaalmarkt aan het vrije spel van krachten zal worden overgelaten.

Willen wij het hier gestelde probleem systematisch tot een oplossing trachten te brengen, dan dienen wij ons er vooreerst rekenschap van te geven, welke gronden de Overheid kan hebben, om regelend in te grijpen in de organisatie en het credietverkeer op de kapitaalmarkt.

Op drie punten is er een taak voor de Overheid bij de gang van zaken op de kapitaalmarkt aanwijsbaar. De Overheid is bij de kapitaalmarkt geïnteresseerd:

1. als hoedster van het volksbelang bij een vlot functionerend credietapparaat;
2. als grote credietvraagster op de kapitaalmarkt;
3. als grote belegster op de kapitaalmarkt.

Het belang van een vlot functionerend credietapparaat.

Wat dit punt aangaat, is er meestentijds zeer weinig aanleiding geweest tot dwingend ingrijpen van de Overheid. Sinds de 17e eeuw heeft Nederland een zeer belangrijke rol gespeeld in het credietverkeer. Aanvankelijk vooral de internationale kapitaalmarkt, maar — vooral in de 20ste eeuw — meer en meer ook de nationale kapitaalmarkt hebben een ontwikkeling doorgemaakt, welke heeft geleid tot het groeien in volle vrijheid van een steeds verder geperfectionneerd credietapparaat. Gedreven door hun eigen directe belangen zorgden de marktpartijen, tussenspersonen en organisaties zelf voor een zo soepel mogelijk functioneren van dit apparaat. Afgezien van de deelneming van de Overheid aan het kapitaalverkeer — als aanbieder en gegadigde op de kapitaalmarkt maakt zij deel uit van het credietapparaat — kon de Overheid zich bepalen tot het in grote lijnen regelen van het verkeer ter beurze na het uitbreken van de oorlog in 1914 (Beurswet 1914). Ook het uitbreken van de oorlog in 1939 leidde slechts tot ingrijpen in het credietverkeer (in het bijzonder het beursverkeer) en niet tot ingrijpen in het credietapparaat. Wel kan uit de aard der zaak een dergelijk ingrijpen consequenties hebben voor het functioneren van het credietapparaat; men denke bijv. aan de invloed van de in Augustus 1914 en Mei 1940 genomen blokkeringsmaatregelen ten aanzien van prolongatieposten op het verminderen in betekenis van het prolongatiesysteem, vanouds een der merkwaardigste en specifiek Nederlandse elementen in ons credietapparaat.

Slechts een tweetal voorbeelden weten wij te noemen van een daadwerkelijke controle van de Overheid op een deel van het credietapparaat, reeds daterend van vóór de huidige oorlog.

In de eerste plaats betekent het toezicht van de Verzekeringkamer op de levensverzekeringmaatschappijen, ingesteld bij de Wet op het Levensverzekeringbedrijf van 1922 — vooral naar aanleiding van déconfitures tengevolge van onvoorzichtige beleggingspolitiek —, in feite een controle op de beleggingspolitiek der betrokken ondernemingen. De bevoegdheid van de Verzekeringkamer tot het publiceren van niet opgevolgde adviezen inzake de beleggingspolitiek werkt in belangrijke mate preventief. Een tweede voorbeeld is de controle, welke de Overheid door middel van het bestuur der Rijkspostspaarbank uitoefent op een aantal hypotheekbanken, die zich vrijwillig aan dit toezicht hebben onderworpen om daarmee te voldoen aan een der voorwaarden, gesteld voor de aankoop van hun pandbrieven door de Rijksfondsen.

De recente ontwikkeling in het politieke en economische leven van Nederland, die ertoe heeft geleid, een al-omvattende organisatie van het Nederlandse bedrijfsleven in het leven te roepen, heeft de Overheid ertoe gebracht, ook het credietapparaat in de bedrijfsorganisatie in te voegen. Bij beschikking van de Organisatie-Commissie (opgenomen in de Staatscourant van 14 November 1941) werd ingesteld de hoofdgroep Banken, onderverdeeld in de bedrijfspgroepen Handelsbanken (vakgroep: bankmakelaars); Spaarbanken; Hypotheekbanken (vakgroepen: hypotheekbanken en scheepshypotheekbanken); Landbouwcredietbanken en Effectenhandel (vakgroepen: ad-

ministratiekantoren, effectendepots, trustkantoren) en makelaars in effecten.

Deze inschakeling in de bedrijfsorganisatie betekent geen voogdijschap van de Overheid over het credietapparaat. Zeer terecht steunt de bedrijfsorganisatie geheel en al op de organisaties van het bedrijfsleven zelve.

Overheidstoezicht op het bank- en credietwezen werd ingesteld bij een desbetreffend besluit van 16 December 1941¹⁾. Bij dit besluit werd het bank- en credietwezen (met uitzondering van De Nederlandsche Bank, de banken van lening, de borgstellingsfondsen, de Rijksverzekeringbank en de verzekeringsondernemingen) onder toezicht gesteld van den Secretaris-Generaal voor Bijzondere Economische Zaken. Terwijl in 1940 reeds aan den Gemachtigde voor de Prijzen de bevoegdheid tot ingrijpen in de rentevorming was verleend, werd nu de Secretaris-Generaal bevoegd verklaard, voorschriften te geven ter regeling van renten, provisiën, commissiën of soortgelijke vergoedingen in het bank- en credietbedrijf. Voorts kan deze Secretaris-Generaal voorschriften geven betreffende de uitoefening van het toezicht op credietinstellingen, de voorwaarden voor de oprichting, fusie en liquidatie van credietinstellingen, de uitoefening van het credietbedrijf, de liquiditeit van credietinstellingen, de inrichting van haar balansen en de bestraffing van overtredingen. De credietinstellingen zijn verplicht aan den Secretaris-Generaal, aan de directie van De Nederlandsche Bank en aan de andere met de feitelijke uitvoering van het toezicht belaste instanties alle bevoegd gevraagde inlichtingen te verstrekken en elk door of namens hen in te stellen onderzoek te gedogen.

Over de toekomstige ontwikkeling op dit punt wagen wij ons uit de aard der zaak niet aan voorspellingen. Wel menen wij te mogen vertrouwen, dat de organisatie van het credietapparaat, welke thans wordt opgebouwd, erin zal slagen, een zodanig vlot functioneren van het verkeer op de geld- en kapitaalmarkt te verzekeren, dat overheidsingrijpen dienaangaande, behalve in zeer uitzonderlijke omstandigheden, kan worden ontbeerd.

De Overheid als marktpartij op de kapitaalmarkt.

Het belang van de Overheid als marktpartij op de kapitaalmarkt is tweezijdig. Enerzijds neemt de Overheid een zeer belangrijke plaats in onder de credietvragenden, anderzijds treedt de Overheid in de gedaante van de Rijksfondsen en -instellingen als aanbieder van zeer belangrijke bedragen op de kapitaalmarkt op.

Dit tweezijdige belang van de Overheid brengt een zekere tegenstrijdigheid met zich. Terwijl de credietzoekende overheidsinstanties steeds zullen pogen, hun credietbehoeften tegen een zo laag mogelijke rentevoet te dekken, zijn de Rijksfondsen en -instellingen er op uit, de hun ter beschikking staande gelden zo rendabel mogelijk te beleggen. De geconstateerde tegenstrijdigheid heeft tot gevolg, dat de Overheid een zodanige financiële politiek dient te voeren, dat de belangen van de verschillende overheidsinstanties op de juiste wijze tegen elkaar worden afgewogen.

Ook al kan men niet spreken van directe overheidscontrole op de kapitaalmarkt uit dezen hoofde, de lenings- en beleggingspolitiek van de Overheid is toch van een dergelijke betekenis voor de kapitaalmarkt, dat te allen tijde een aanzienlijke overheidsinvoel op de prijsvorming op de kapitaalmarkt merkbaar is. Des te sterker is dit het geval, naarmate de verschillende overheidsinstanties met gelijkgerichte belangen nauwer samenwerken en tevens naarmate de vraag resp., het aanbod, der overheidsinstanties een groter deel van de totale vraag resp., het totale aanbod, op de kapitaalmarkt, representeren.

¹⁾ Besluit van den Secretaris-Generaal voor Bijzondere Economische Zaken en van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Financiën, van Justitie, van Handel, Nijverheid en Scheepvaart en van Binnenlandse Zaken betreffende het bank- en credietwezen (Verordeningblad van 17 December 1941, no. 50).

Wat de samenwerking der betrokken overheidsinstanties aangaat, zien wij aan de vraagzijde, naast de Staat, als credietzoekenden de talrijke lagere overheidsorganen (provinciën, gemeenten, waterschappen, veenschappen, veenpolders) optreden. Ten behoeve van de credietbehoeften der gemeenten is een tweetal intermediaire instellingen voor gemeentecrediet in het leven geroepen, nl. de Maatschappij voor Gemeentecrediet en de Bank voor Nederlandsche Gemeenten.

Deze beide instellingen verkrijgen hun middelen rechtstreeks op de kapitaalmarkt door de uitgifte van obligatieleningen en door de plaatsing van onderhandse leningen bij institutionele beleggers, terwijl zij de opgenomen middelen tegen onderhandse schuldbekentnissen aan de gemeenten doorgeven. Het ligt voor de hand, dat het op deze wijze door de gemeenten opgenomen crediet duurder is dan in geval van rechtstreekse crediet aantrekking op de kapitaalmarkt. De rechtstreekse crediet aantrekking is echter vooral voor kleine gemeenten zeer bezwaarlijk; zij kunnen geen obligatieleningen plaatsen van voldoende omvang om in aanmerking te komen voor officiële notering ter beurze, en zij komen evenmin gemakkelijk in contact met institutionele beleggers, die onderhandse leningen verstrekken. Derhalve zijn zij gaarne bereid, met het iets duurere crediet via de intermediaire instellingen genoegen te nemen.

Vermelden wij nog, dat de provinciale besturen voortdurend toezicht houden op de leningoperaties van de lagere organen, terwijl uit de aard der zaak ook de lands-overheid steeds een wakend oog laat gaan over het financiële beleid van provinciën en gemeenten, dan blijkt wel, dat de credietvragende overheidsinstanties gezamenlijk een macht op de kapitaalmarkt vertegenwoordigen, waarvan de invloed op de prijsvorming niet moet worden onderschat.

In de laatste tijd is duidelijk gebleken, dat de credietzoekende overheidsorganen niet altijd als volkomen gelijkgerichte marktpartijen naast elkaar staan. Indien het voor belegging beschikbare kwantum geldmiddelen niet toereikend is om in alle credietbehoeften der overheidsorganen ten volle te voorzien, hebben de hogere organen, en heeft met name de Staat, de voorrang.

Wat het aandeel der overheidsinstellingen in de totale credietvraag betreft, dit is steeds zeer belangrijk geweest en, in verband met de zich uitbreidende overheidsbemoeiing met allerlei sectoren van het economische leven, steeds omvangrijker geworden. Hiertoe heeft ook de omstandigheid meegewerkt, dat het bedrijfsleven in toenemende mate buiten de kapitaalmarkt om, langs de weg der interne financiering, middelen voor bedrijfs-expansie aantrekt²⁾. Ook wat het aandeel in de vraag betreft, legt derhalve de overheidsinvloed op de kapitaalmarktsituatie veel gewicht in de schaal.

De Overheid en het aanbod op de kapitaalmarkt.

Wenden wij ons thans naar de aanbodzijde van de kapitaalmarkt, dan zien wij daar een groep van beleggers, onder welke de overheidsinstellingen zeer sterk op de voorgrond treden. De particuliere beleggers zijn meer en meer verdrongen door de grote groep beleggende instellingen, welke men pleegt aan te duiden met de naam „institutionele beleggers”³⁾, en welke de spaarbanken, de levensverzekeringmaatschappijen, de particuliere pensioenfondsen en de Rijksfondsen en -instellingen omvat. De groei van de sociale verzekering en van de Rijkspostspaarbank en de Postchèque- en Girodienst heeft tengevolge gehad, dat onder de groep institutionele beleggers de „Rijksfond-

sen” een steeds meer vooraanstaande positie zijn gaan innemen⁴⁾.

Tot 1928 stonden de verschillende Rijksinstellingen en -fondsen als zelfstandige beleggers naast elkaar; alleen de beleggingspolitiek der sociale verzekeringsfondsen was in één hand verenigd, namelijk in die van het Bestuur der Rijksverzekeringsbank. In het genoemde jaar echter kwam bij de Beleggingswet 1928 een coördinatie van de beleggingspolitiek tot stand door de instelling van de Centrale Beleggingsraad⁵⁾. Aan deze Beleggingsraad werd de belegging opgedragen van de gelden van:

- de Rijkspostspaarbank;
- de Postchèque- en Girodienst;
- het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds;
- de Rijksverzekeringsbank (Ongevallenfonds, Landbouwongevallenfonds, Invaliditeits- en Ouderdomsfonds en Ouderdomsfonds B).

De Indische Pensioenfondsen vallen niet onder de Beleggingswet, maar via het bij de Beléggingswet ingestelde Beursorgaan onderhouden zij contact met de Rijksfondsen en -instellingen.

Bij de Beleggingswet werd tevens een uniform beleggingsschema ingevoerd. Uit de hierin vervatte beleggingsvoorschriften en de toepassing daarvan in de praktijk blijkt, dat de Rijksfondsen en -instellingen de hun toe- vertrouwde gelden in overwegende mate beleggen in overheidsobligaties en in verschillende onderhandse overheidsleningen⁶⁾.

Op de markt voor overheidscrediet nemen de institutionele beleggers en in het bijzonder de Rijksinstellingen en -fondsen een dominerende positie in. Zeer sterk is dit overwicht op de markt voor onderhandse overheidsleningen, welke markt⁷⁾ vrijwel geheel voor de institutionele beleggers is gereserveerd⁸⁾. Voorts is ook de invloed van de institutionele beleggers op de pandbriefmarkt niet onbelangrijk. Van geringere betekenis is de positie van deze beleggers op de markten voor industriële fondsen en onroerende goederen. Op de markt voor hypotheek spelen de overheidsinstellingen een minder belangrijke rol dan de particuliere instellingen.

De Overheid en de prijsvorming op de kapitaalmarkt.

Het zal na het voorafgaande wel duidelijk zijn geworden, dat de Overheid door haar financiële politiek en door haar positie onder de institutionele beleggers, ook zonder rechtstreeks ingrijpen in de rentevorming, de prijsvorming op de kapitaalmarkt in belangrijke mate kan beïnvloeden. Dit wil echter niet zeggen, dat de Overheid door manipuleren van vraag en aanbod op de kapitaalmarkt naar believen de rentestand kan wijzigen. Zolang de Overheid als credietzoekster en/of als belegster voor een deel van andere dan overheidsinstanties afhankelijk is; zal zij met het aanbod resp. de vraag van die anderen rekening moeten houden. Indien bijvoorbeeld de Staat een lening wenst te plaatsen, die niet ten volle door de Rijksfondsen wordt opgenomen, dan zal de Staat zich terdege rekenschap moeten geven van de situatie op de kapitaalmarkt als geheel en van de leningvoorwaarden, die moeten worden gesteld om de lening een kans van slagen te geven. Anderzijds hebben ook de Rijksfondsen en -instellingen als aanbieders op de kapitaalmarkt geen monopoliepositie en

¹⁾ Voor meer uitvoerige beschouwingen omtrent de groei der institutionele beleggers en hun betekenis voor de kapitaalmarkt zij verwezen naar een desbetreffende studie van Prof. Van der Valk en schrijver dezes, welke binnenkort zal verschijnen in de serie publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut. Vgl. ook de artikelenreeks in het „Economisch-Statistisch Maandbericht” van November 1938 tot en met Maart 1940.

²⁾ Vgl. C. Goedhart, „De Centrale Beleggingsraad in het geding”, in „Economisch-Statistische Berichten” van 24 Januari 1940, blz. 60.

³⁾ Vergelijk de in noot 4 genoemde studie en artikelenreeks.

⁴⁾ Dit woord wordt hier in ruime zin gebruikt; van een plaatse-lijk of in de tijd geconcentreerde markt is hier geen sprake.

⁵⁾ Vergelijk de desbetreffende artikelen in het „Economisch-Statistisch Maandbericht” van November en December 1938.

¹⁾ Vgl. hieromtrent het artikel van Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk, „Kapitaalmarkt- en conjunctuurproblemen”, in „De Economist” van October 1940.

²⁾ Vgl. Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk, „De veranderde positie van den particulieren belegger op de kapitaalmarkt”, in „Economisch-Statistische Berichten” van 7 December 1938.

zij zullen derhalve met de concurrerende aanbieders rekening hebben te houden.

Een en ander neemt intussen niet weg, dat de belangen van de Rijksfondsen en -instellingen en die van de overige beleggers vaak dermate gelijkgericht zijn, dat een door de beleggers ongewenst geachte ontwikkeling op de kapitaalmarkt door gezamenlijke actie kan worden bestreden. De ontwikkeling in de laatste jaren vóór de huidige oorlog heeft dit overtuigend bewezen.

Toen in de jaren 1936 en 1937 de rentestand zich onder invloed van het zeer ruime aanbod op de geld- en kapitaalmarkt in een steeds dalende richting bewoog, en zeer vele geldnemers, gebruik makende van het hun meestentijds toekomende recht tot vervroegde aflossing, één ware conversie-lawine ontketenden, dreigden de institutionele beleggers, die over hun passiva een bepaalde rente moesten vergoeden of die hun verplichtingen en inkomsten op grond van een bepaalde rentevoet berekenden, door de rentedaling in moeilijkheden te geraken. Teneinde een dam op te werpen tegen deze voortgaande rentedaling en een einde te maken aan de oligopolistische concurrentie, die vooral op de markt voor onderhandse leningen welig tierde, sloten de institutionele beleggers zich in het begin van 1938 aaneen tot het zgn. „Beleggersfront”, een kartel, dat zich ten doel stelde, door het onbelegd laten van een gedeelte der beschikbare middelen de rentestand op de kapitaalmarkt voor verder afglijden te behoeden⁹⁾. Het beleggerskartel omvatte al spoedig het grootste deel der institutionele beleggers; ook de Rijksfondsen en de overige Rijksinstellingen verleenden hun feitelijke medewerking.

Deze politiek had reeds spoedig succes in die zin, dat vrijwel alle emissies, die niet aan de door het kartel gestelde minimum-eisen voldeden, op een mislukking uitliepen. In de zomer van 1938 kwam de eerste emissie aan de markt, welke in alle opzichten aan de gestelde eisen voldeed.

De loop der politieke gebeurtenissen kwam vervolgens het kartel te hulp en de rentestand bewoog zich weer in stijgende richting. Ook een te sterke stijging van de rentestand werd echter door het kartel tegengegaan. Het kartel stelde zich steeds ten doel, zo stabiel mogelijke verhoudingen op de kapitaalmarkt te verzekeren. Bij haar pogingen in deze richting ondervond de „beleggers-contactcommissie” de steun van de Overheid.

Door de bezetting van Nederland in Mei 1940 veranderde de situatie op de kapitaalmarkt. Het aanbod van middelen op de kapitaalmarkt werd geleidelijk ruimer, vooral toen in 1941 de clearing met Duitsland was opgeheven. De rentestand bewoog zich in dalende richting. Van optreden van het beleggerskartel was nu echter geen sprake.

De zich snel uitbreidende overheidsbemoeïing doet de vraag rijzen, of in een door de Overheid stringent geleide volkshuishouding wel plaats is voor een orgaan als het beleggerskartel. Deze vraag kan slechts in deze zin bevestigend worden beantwoord, dat het beleggerskartel een taak kan vervullen, welke in alle opzichten ondergeschikt moet worden geacht aan de van overheidswege gevoerde economische politiek, in het bijzonder met betrekking tot de kapitaalmarkt. Optreden van het kartel is slechts mogelijk, voorzover dit optreden ertoe bijdraagt, de door de Overheid gewenste constellatie op de kapitaalmarkt door een zo soepel mogelijke aanpassing met zo min mogelijk schokken te benaderen. In het kader van deze overheidsleiding kan een contactcommissie, die reeds enige jaren streeft naar zo stabiel mogelijke verhoudingen op de kapitaalmarkt, uit de aard der zaak goede diensten bewijzen.

⁹⁾ Men zie voor meer uitvoerige beschouwingen omtrent de totstandkoming, de werkwijze en de resultaten van het beleggerskartel de in noot 4 genoemde studie.

Uit verschillende maatregelen is duidelijk gebleken, dat de huidige Overheid niet schroomt om in te grijpen, als zich in het geld- en kapitaalverkeer door haar ongewenst geachte toestanden dreigen te ontwikkelen. Men denke bijvoorbeeld aan de maatregelen tot dividendbeperking en aan het recente onderzoek naar baisse-speculatie. Wat de rechtstreekse beïnvloeding van de rentevoet betreft, heeft de Overheid zich tot dusver beperkt tot het in het kader der prijsbeheersingsmaatregelen invoeren van een „rentestop” voor hypotheecaire leningen in December 1940¹⁰⁾, waarbij de hypotheekrente werd gebonden aan het peil van 9 Mei 1940 als maximum, terwijl door de centrale Overheid toezicht wordt gehouden op de rentevoortwaarden van provinciale en gemeentelijke leningen. Voor het overige is er van officiële zijde meermalen de nadruk op gelegd, dat een lage rente in het belang der volkshuishouding wordt geacht¹¹⁾. Concrete maatregelen dienaangaande voor de gehele kapitaalmarkt zijn tot op heden overbodig gebleken, daar de grote geldruimte tot een ontwikkeling van de rentestand in de door de Overheid gewenste richting heeft geleid. De Overheid kan dit proces van rentedaling bevorderen door met het consolideren der vlottende schuld steeds te wachten tot voldoende middelen, die voor belegging beschikbaar komen, zijn geaccumuleerd. Een symptoom van de voor de overheidsfinanciën gunstige ontwikkeling was bijvoorbeeld het verschijnen in Juli 1941 van de eerste openbare gemeentelijke emissie sinds December 1938.

Zouden de omstandigheden zich wijzigen en een tendens tot rentestijging bewerkstelligen, of zou de behartiging van de belangen van de volkshuishouding of van bepaalde groepen van debiteuren overheidsbemoeïing gewenst maken, dan zou aan ingrijpen van overheidswege niet behoeven te worden getwijfeld. Men mag echter verwachten, dat in een dergelijk geval de Overheid zoveel mogelijk met de belangen van alle betrokkenen rekening zal houden, zeker ook met de belangen van de institutionele beleggers en van de achter deze instellingen schuil gaande brede lagen van het volk, die hun besparingen aan de institutionele beleggers — vrijwillig of gedwongen — hebben toevertrouwd. De mogelijkheid om met een reeds enige jaren functionerende contactcommissie van beleggers overleg te plegen, zal daarbij door de Overheid als een gunstige omstandigheid moeten worden beschouwd.

C. GOEDHART.

¹⁰⁾ Verordeningenblad van 27 December 1940, stuk 42, No. 235.
¹¹⁾ Men zie bijvoorbeeld het verslag van den President van De Nederlandsche Bank over 1940-41.

GELEIDE ECONOMIE IN EN VOOR ROTTERDAM.

De bouw van de Nieuw-Amsterdam.

In de Economisch-Statistische Berichten van 7 Januari 1942 schreef ik in mijn artikel „Geleide economie in en voor Rotterdam”: „Al weder in 1935 maakte de hulp van de Regeering het mogelijk, dat, ten einde het aandeel van de Nederlandsche vlag in de Noord-Atlantische vaart te verzekeren, de „Nieuw-Amsterdam” op stapel werd gezet, grootendeels op Rotterdamsche werven”. Van geachte zijde blijkt men prijs te stellen op de toevoeging, dat deze hulp van de Regeering niet is verleend in den vorm van een subsidie aan de reederij. Ik heb het tegendeel ook niet geschreven, doch heb natuurlijk niet het minste bezwaar deze toelichtende mededeeling, welke voor mijn betoog niet van belang was, eveneens onder de aandacht van de lezers te brengen.

Mr. W. F. LICHTENAUER.

Rotterdam, 26 Januari 1942.

ONTVANGEN BOEKEN.

Wereld economie, gisteren en morgen, No. 7 van Verkenningen, door Mr. O. Leyendekkers. (Hilversum 1942; N.V. Paul Brand's Uitgeversbedrijf. 2e druk, 147 blz.).

Het boekje behandelt de feitelijke ontwikkeling der wereldhuishouding sedert de baanbrekende uitvindingen op industrieel gebied aan het einde der achttiende eeuw. Vooral aan actuele vraagstukken, het grondstoffen-vraagstuk, de nieuwe handelspolitiek en Nederland's plaats in de wereld economie, wordt aandacht besteed.

Pachtrecht in crisistijd, door Jhr. Mr. C. M. O. van Nispen tot Sevenaer en Jhr. Mr. F. J. van Nispen tot Sevenaer. (Zwolle 1941; N.V. Uitgevers-Maatschappij W. E. J. Tjeenk Willink. Prijs ingen. f 4.90, geb. f 5.85; 217 blz.).

Handboek der bedrijfseconomische statistiek, door Dr. J. G. Stridiron, met medewerking van B. G. F. Buys, Prof. Dr. J. Tinbergen, P. de Wolff, phil. drs. (Utrecht 1941; Uitgevers-Mij W. de Haan N.V. Prijs f 10.-, 397 blz.).

Aflevering 3 der Omzetbelasting in Supplement der Omzetbelasting. (Deventer 1941; E. E. Kluwer Uitg. Mij.).

Aanvullingsbladen van het bekende standaardwerk voor de practijk van de omzetbelasting onder redactie van E. J. H. Volkmaars, Inspecteur der directe belastingen en invoerrechten en accijnzen.

OVERHEIDSMATREGELEN OP
ECONOMISCH GEBIED.

LANDBOUW EN VOEDSELVOORZIENING.

Scheuren van grasland. Overdrachtsaanvragen met betrekking tot het scheuren van grasland, welke na 31 Januari 1942 binnenkomen, worden niet meer behandeld. (E.V. 23/1/42, pag. 113).

Vee. Bepalingen inzake het aanhouden en bijwerken van een veeboekje door veehouders en -handelaren. (E.V. 23/1/42, pag. 113).

Verpachting hoeven. Aanvulling van het Pachtbesluit met betrekking tot de verlenging van pachtovereenkomsten voor hoeven. (E.V. 23/1/42, pag. 113; Stct. No. 10).

MAANDCIJFERS.

Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland.
(Centraal Bureau voor de Statistiek)

Omschrijving maandcijfers	Eenheid	1941												
		Dec.	Jan.	Febr.	Mrt.	Apr.	Mei	Juni	Juli	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
<i>Giroverkeer.</i>														
Nederlandsche Bank.....	f 1.000.000	1549	1691	2672	1951	1883	1978	1835	1960	1675	2067	2053	3037	2015
Postcheque- en Girodienst	f 1.000.000	1394	1380	1345	1445	1435	1615	1437	1597	1470	1550	1677	1624	
<i>Rentestanden.</i>														
Wisseldisconto Nederl. Bank	%	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	3,00	2,93	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50	2,50
Prolongatierente, A'dam ..	%	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,67	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,25	2,35
Callgeldnoteeringen, ..	%	1,25	1,25	1,64	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25	1,25
Rendement oblig. 1) ..	%	4,25	4,23	4,56	4,63	4,32	4,13	4,13	3,81	3,77	3,63	3,60	3,63	3,74
Hypotheekrente onroerende goederen ..	%	4,24	4,23	4,29	4,24	4,19	4,18	4,20	4,20	4,17	4,16	4,14	4,11	
Hypotheekrente schepen ..	%	5,47	5,33	5,44	5,37	5,43	5,16	5,31	5,45	5,05	5,05	5,11	4,12	
<i>Koersen van Aandelen.</i>														
Algemeen indexcijfer	1930=100	116,1	120,0	113,4	115,1	126,5	121,6	117,1	125,6	133,6	143,0	141,1	149,9	142,8
Nijverheid	1930=100	125,1	131,8	126,2	128,5	141,8	137,2	133,1	142,8	152,7	161,3	157,4	167,9	169,8
w.o. prod. middelen industr.	1930=100	118,0	126,2	120,8	123,0	134,3	130,3	127,1	136,9	147,0	154,1	150,2	161,4	163,6
cons. goederen industr.	1930=100	134,5	139,2	133,4	135,8	151,7	146,2	141,1	150,2	160,3	170,7	166,8	176,6	177,9
<i>Spaarbanken.</i>														
Rijkspostspaarbank, inlagen	f 1.000.000	7,52	8,04	8,64	8,74	7,99	10,86	9,25	10,76	11,03	10,66	10,31	11,26	12,26
Rijkspostspaarbank, terugbetalingen ..	f 1.000.000	27,13	20,86	18,75	13,91	17,62	13,04	9,50	11,03	15,16	13,93	13,57	11,51	9,48
Bijzondere spaarb., inlagen	f 1.000.000	9,14	13,24	11,16	11,37	11,15	15,44	11,18	13,42	13,05	13,87	13,72	15,29	
Bijzondere spaarbanken, terugbetalingen ..	f 1.000.000	18,36	18,62	20,35	12,89	15,65	14,61	10,15	12,10	12,58	12,92	13,24	14,56	
<i>Hypotheeken (nwe inschrijv.)</i>														
Totaal	f 1.000.000	38,26	22,29	22,06	23,34	32,63	38,72	23,91	28,89	25,37	23,96	31,83	30,03	
w.v. op gehouwen	f 1.000.000	31,59	18,53	18,96	19,10	25,05	29,46	20,10	24,92	22,18	20,53	28,05	24,81	
op landerijen	f 1.000.000	5,96	3,49	2,88	3,85	5,00	8,57	3,36	3,56	2,74	2,97	3,44	3,91	
op schepen	f 1.000.000	0,71	0,27	0,22	0,38	2,58	0,69	0,45	0,41	0,45	0,46	0,34	1,31	
<i>Werkloosheid.</i>														
Werkloosheidsd. (excl. landb.)	%									13,4*	13,6*	12,8*		
Aantal werkl. einde maand ingeschr. bij Arbeidsbureaux	1.000	253,1	265,9	183,0	119,5	108,9	106,8	103,3	101,7	106,4	103,0	100,1	101,5	
<i>Werkverruiming en werkloozenz.</i>														
Aantal teverrgestelden bij werkverruiming	1.000	0,7	2,6	33,1	52,8	56,1	58,7	59,5	56,8	58,1	56,2	56,9	62,3	

Omschrijving weekcijfers.	Eenheid	1941													
		8/13 Sept.	15/20 Sept.	22/27 Sept.	29 Sept./4 Oct.	6/11 Oct.	13/18 Oct.	20/25 Oct.	27 Oct./1 Nov.	3/8 Nov.	10/15 Nov.	17/22 Nov.	24/29 Nov.	1/6 Dec.	8/13 Dec.
Percentage werkloosheidsdagen (excl. landbouw) *)	%	\$12,9*	—	\$12,4*	—	\$12,8*	—	\$12,8*		\$12,9*			\$12,7*		\$13,6*
Totaal aantal werkzoekenden*) (einde van de week)	1.000	180	180	178	174	176	176	177	175	179	180	184	183	188	194
w.o. geheel werkloos (excl. werkverruiming)	1.000	107	106	105	102	103	102	103	100	103	104	105	102	106	110
Aantal personen geplaatst bij werkverruiming *)	1.000	58	57	57	57	56	57	55	58	58	58	61	62	63	66
Aantal personen geplaatst in Duitschland*)	1.000	134	136	137	138	140	141	143	145	146	144	149	151	152	152
Idem in Frankrijk*)	1.000	27	28	28	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29	29

§ = voorloopig cijfer. * = onbekend. *) Volgens opgave van De Ned. Bank. Berekend van 2 Staatsleeningen, 1 gemeenteleening, 1 provinciale leening, 2 industriële leeningen, 1 tramwegobligatie, 1 pandbrief. *) Hieronder niet begrepen enkele hypotheeken, waarvan de geldschieder niet bekend is. *) Volgens opgave van het Rijksarbeidsbureau. *) Volgens opgave van het Bureau Loononderzoek van het Departement van Sociale Zaken. *) Onder aftrek van de terugkeerden, voor zoover bekend bij de organen der arbeidsbemiddeling. Gegevens van het Rijksarbeidsbureau. *) Met het oog op de opheffing der confessioneele vakbewegingen zijn de percentages van Aug. 1941 af niet vergelijkbaar met die van voorafgaande perioden.

STATISTIEKEN.

BANKDISCONTO'S.

Ned. (Disc. Wiss. 2½)	28 Juni '41	Lissabon	4	31 Mrt. '41
Bk. (Bel. Bi. Eff. 3½)	28 Aug. '39	Londen	2	26 Oct. '39
(Vrsch. in R.C. 3½)	28 Aug. '39	Madrid	4	28 Nov. '38
Athene	5 21 Juli '41	N.-York F.R.B.	1	27 Aug. '37
Batavia	3 14 Jan. '37	Oslo	4½	21 Sept. '39
Belgrado	5 1 Febr. '35	Parijs	1½	17 Mrt. '41
Berlijn	3½ 9 Apr. '40	Praag	3	1 Jan. '36
Boekarest	3 12 Sept. '40	Pretoria	3½	15 Mei '33
Brussel	2½ 25 Jan. '40	Rome	4½	18 Mei '36
Boedapest	3 22 Oct. '40	Stockholm	3	29 Mei '40
Calcutta	3 28 Nov. '35	Tokio	3.5	21 Juli '41
Helsingfors	4 3 Dec. '34	Warschau	4½	18 Dec. '37
Kopenhagen	4 15 Oct. '40	Zwits. Nat. Bk.	1½	25 Nov. '36

½) 3 pCt. voor wissels, promessen en leeningen met een looptijd van meer dan 120 dagen.

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Zw. Francs	43.56	11 Oct. '40	Pengoe (Hongarije)	—	—
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Lires	9.91	3 Juli '41	Pengoe	—	—
Deensche Kr.	36.37	17 Febr. '41	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Zloty (Polen)	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
Finsche Mark	3.82	2 Juli '41	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr. '41
Dinar (Joego-Slavië)	—	—	Lei	1.28	24 April '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	Slow. Kr.	6.48	10 Juni '39
Dinar	—	—	Drachmen	—	—
(nwe. schuld)	3.77	1 Juli '41	(Griekenland)	1.26	8 Oct. '41
Turksche	—	—	Kuna	3.77	29 Oct. '41
Ponden	1.45½	29 Dec. '39	—	—	—

OFFICIEELE WISSELKOERSEN NEDERLANDSCHE BANK.

Valuta's (schriftelijk en t.t.)

	N.-York	Brussel	Zürich	Stockh.	Helsinki
27 Jan. 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
28 „ 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
29 „ 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
30 „ 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
31 „ 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
2 Febr. 1942	—	30.14	43.67	44.85½	—
Laagste d.w.	—	30.11	43.63	44.81	—
Hoogste d.w.	—	30.17	43.71	44.90	—
Muntpariteit	1.469	24.906	48.003	66.671	6.266

STAND VAN 'S RIJKS KAS.

Vorderingen	15 Jan. 1942.	23 Jan. 1942
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	f —	f 8.103.460,78
Saldo b. d. Bank voor Ned. Gemeenten	157.539,16	549.142,07
Voorschotten op ult. Dec. resp. Nov. '41 aan de gemeenten verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	11.294.539,71	11.294.539,71
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	170.296.048,18	171.602.825,43
Idem voor Suriname ¹⁾	7.459.247,74	7.459.247,74
Idem aan Curaçao ¹⁾	450.076,78	450.076,78
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	51.821.773,49	51.105.781,72
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—
Saldo der postrek. van Rijks-comptabelen	112.617.789,74	114.705.785,32
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	673.728,16	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	72.766.030,20	74.268.913,53
Verplichtingen		
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	f 7.629.143,91	f —
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	110.106.000,—	110.106.000,—
Schatkistpromessen in omloop	1580.900.000,— ¹⁾	1613.500.000,— ¹⁾
Daggeldleeningen	—	—
Zilverbons in omloop	117.506.993,50	117.747.073,50
Schuld op ult. Dec. resp. Nov. 1941 aan de gem. w. a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. grondb. e. d. gem. fonds. d. alsm. op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	1.112.464,—
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. en T. ¹⁾	237.346.667,49	238.038.689,11
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	19.342.460,69	19.337.460,69
Id. aan div. instellingen ¹⁾	354.221.445,11	359.787.219,02

1) In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. 2) Rechtstreeks bij de Nederl. Bank geplaatst f 300.000,—.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

Verkorte balans op 2 Februari 1942.

Activa.	
Binnenl. Wissels, Promessen, enz.	f 73.100
Papier op het Buitenland	f 1.020.048.912
Af: Verkocht maar voor de bank nog niet afgeloopen	—
Beleeningen incl. voorschotten in rekening-courant op onderpand	f 1.020.048.912
Op Effecten enz.	f 151.759.980
Op goederen en Ceelen	f 151.459.161 ¹⁾
	300.819
Voorschotten aan het Rijk	—
Munt en muntmateriaal: Gouden munt en gouden muntmateriaal	f 1.026.264.353
Zilveren munt, enz.	7.878.419
Belegging van kapitaal, reserves en pensioenfonds	53.627.141
Gebouwen en meubelen der Bank	4.000.000
Diverse rekeningen	151.740.126
	f 2.415.392.031
Passiva.	
Kapitaal	f 20.000.000
Reservefonds	5.369.354
Bijzondere reserves	16.583.835
Pensioenfonds	11.735.105
Bankbiljetten in omloop	2.128.282.795
Bankassigmenten in omloop	112.000
Rek.-Courant } Van het Rijk f 2.015.573	
saldo's } Van anderen	224.537.273
	226.638.847
Diverse rekeningen	6.671.095
	f 2.415.392.031
Beschikbaar metaalsaldo	f 95.373.617
Minder bedrag aan bankbiljetten in omloop dan waarde de bank gerechtigd is	238.434.043
Schatkistpapier, rechtstreeks bij de bank ondergebracht	—
1) Waarvan aan Nederlandsch-Indië (Wet van 15 Maart 1933, Staatsblad No. 99)	55.341.825

Voornaamste posten in duizenden guldens.

Data	Gouden munt en muntmater.	Circulatie	Andere opeischb. schulden	Beschikb. Metaal-saldo	Dek-hings-perc.
3 Febr. '42	1.026.264	2.128.283	226.751	95.374	43,6
26 Jan. '42	1.026.304	2.094.346	251.242	99.196	44+
19 „ '42	1.025.708	2.089.933	244.503	103.07	44+
6 Mei '40	1.160.282	1.158.613	255.183	607.042	83
Data	Totaal bedrag disconto's	Schatkist-prom. rechtstr.	Beleeningen	Papier op het buitenl.	Div. reken. (act.)
3 Febr. '42	73	—	151.770	1.020.049	151.740
26 Jan. '42	79	—	151.279	1.011.609	148.878
19 „ '42	3.074	3.000	151.449	995.632	153.384
6 Mei '40	9.853	—	217.726	750	20.648

DUITSCHER RIJKSBANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten-bank-scheine	Andere wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen	
23 Jan. 1942	77,5	253,4	19.943,2	17,6	
15 „ 1942	77,2	23,1	19.834,2	28,7	
7 „ 1942	76,8	178,4	20.692,2	19,3	
23 Aug. 1939	77,0	27,2	8.140,0	22,2	
Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circulatie	Rekg.-Crt.	Diverse Passiva
23 Jan. '42	132,9	975,9	17.978,2	2.478,7	6,07
15 „ '42	113,3	1.426,9	18.186,2	2.432,5	686,3
7 „ '42	112,5	1.298,6	18.637,1	2.585,8	672,5
23 Aug. '39	982,6	1.380,5	8.709,8	1.195,4	454,8

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reikskrediet-kassen	Crediet a. h. particuliere bedrijven	Crediet aan Staat en openbare lichamen	Overheids-fondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening-Courant
22 Jan. '42	34.991	885	17.711	2.337	49.146	3.730	2.331
15 „ '42	34.719	960	17.615	2.379	49.008	3.766	2.183
8 „ '42	34.643	904	17.818	2.396	48.942	3.797	2.348
30 Dec. '41	34.576	909	17.250	2.417	48.466	3.749	2.263
22 „ '41	34.417	763	17.045	2.408	47.855	3.724	2.380
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.
Aardappelen	33, 47
Accijns	33
Bank- en Credietweten	33
Bedrijfsvorm	59
Bedrijfsorganisatie Vee Vleesch	59
Belastingen	33, F
Bindtouw	33
Binnenscheepvaart	59
Bouwnijverheid	47, 58
Buitenlandsche Handel	47, 59
Chemische Industrie	58
Deviezenverkeer	33, 59
Dividendbeperking	59
Drankwet	58
Electrotechnische Industrie	58
Fruit	59
Gevogelte	47
Grasland	33, 67
Grafische Industrie	58
Groenten	33
Kamers van Koophandel	47
Keramische Industrie	58
Kunstmest	59
Kwekerij	59
Landbouw	33, 47, 59, 67
Landstand, Nederlandsche	33
Melk en -producten	33
Metalen	47, 58
Motorbrandstof	58
Omzetbelasting	59
Organisatie Bedrijfsleven	47
Pacht	67
Papier	58
Pelterijen	58
Pensioenbedrijven	58
Postverkeer	59
Prijnsregeling	47, 58
Radio	47
Registratierechten	59
Rijwielen	47
Slachtvee	33, 59, 67
Tabak	47, 58
Tweelandenorganisaties	59
Tuinbouw	33, 59
Turf	59
Uien	33
Varkens	59
Vee	67
Veevoeder	47
Vervoerswezen	59
Visscherij	33, 47, 59
Vlas	59
Vleesch	59
Voedselvoorziening	33, 47, 59
Wijnbelasting	33
Zaden	47, 59

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep medewerkers van het N. E. I., onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck)

28e publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I.
f 1.50) Verkrijgbaar in den boekhandel

UITGAVE:

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

Tanker Freight Rates and Tankship Building

door

Dr. T. Koopmans

27e Publicatie van
het Nederlandsch
Econom. Instituut

Prijs:

Ingenaaid **f 2.10***

Gebonden **f 3.15***

(Prijs voor donateurs
en leden v. h. N.E.I.
resp. f 1.50 en f 2.25)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave:

De Erven F. Bohn N.V. - Haarlem

Publicaties van het Nederlandsch Economisch Instituut:

1. A. J. W. RENAUD
Groot- en kleinhandelsprijzen in Nederland en België ..... (2 dln. f 5,25)*
2. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
De betrekkingen tusschen banken en industrie in België ..... (f 4,20)*
- 3a. D. C. RENOUIJ
Beschouwingen over een tolonie tusschen Nederland en België-Luxemburg - I ..... (f 4,20)*
- 3b. en 3c. D. C. RENOUIJ
Beschouwingen over een tolonie tusschen Nederland en België-Luxemburg - II (2 dln. f 4,20)*
4. Ir. A. BAARS
Het verbruik van algemeen benodigde consumptie-artikelen ..... (f 2,35)*
5. Dr. F. L. VAN MUISWINKEL
De verzamelende graanhandel in de V.S. van Amerika, Canada en Argentinië .... (f 3,65)*
6. Dr. G. Z. JOL
Ontwikkeling en organisatie der Nederlandsche brouwindustrie ..... (f 4,20)*
7. Dr. A. J. VERHAGE
De handel in bloembollen ..... (f 3,15)
8. Dr. A. TREEP
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Frankrijk ..... (f 4,20)*
9. Mej. Dr. ROSA PHILIPS
De invloed van de Braziliaansche koffieverdedigingspolitiek op de koffie-importen der
hoofdconsumptielanden ..... (f 2,10)*
10. Ir. A. BAARS en Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Seizoensbewegingen in het economisch leven van Nederland ..... (f 1,55)*
11. Dr. J. C. M. VAN RHEE
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Zwitserland ..... (f 3,65)*
12. HENRI REUHLIN M. A.
Werkverruiming en haar gevolgen voor volkshuishouding en overheidsfinanciën ..... (f 1,05)*
13. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Economische politiek in België in de depressie ..... (f 1,05)*
14. Dr. W. L. VALK
Conjunctuurdiagnose ..... (f 6,30* geb., f 5,25* gekart.)
15. CH. GLASZ
Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland ..... (f 1,55)*
16. Ir. J. W. BONEBAKKER
De Scheepsbouwrijverheid in Nederland ..... (f 1,55)*
17. F. WEINREB
Statistische bepaling van de vraagcurve. Toepassing op de Nederlandsche vraag naar
suiker ..... (f 3,15)*
18. Dr. E. VAN DER WIEL
De betrekkingen tusschen banken en industrie in Zweden ..... (f 2,60)*
19. Dr. J. J. J. DALMULDER
On econometrics ..... (f 2,65* geb., f 1,55* ingen.)
20. Dr. T. KOOPMANS
Linear regression analysis of economic time series ..... (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
21. Dr. W. L. VALK
Production, pricing and unemployment in the static state ..... (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
22. Dr. H. J. FRIETEMA
Productie en prijsvorming op de Engelsche markt van Nederlandsche, Deensche en kolo-
niale boter ..... (f 3,15)*
23. Dr. Ir. A. BAARS
Openbare werken en conjunctuurbeweging ..... (f 2,10)*
24. Dr. Ir. F. J. C. VAN DER SCHALK
Een analyse van de arbeidsproductiviteit in Nederland ..... (f 2,60)*
25. Dr. L. R. W. SOUTENDIJK
Methoden tot het vaststellen van den omvang der besparingen ..... (f 2,60)*
26. J. VAN DER WIJK
Inkomens- en Vermogensverdeling ..... (f 2,60)*
27. Dr. T. KOOPMANS
Tanker freight rates and tankship building ..... (f 3,15* geb., f 2,10* ingen.)
28. Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden
van 1923 tot en met 1938, samengesteld door een groep medewerkers van het N.E.I.,
onder leiding van Prof. Mr. P. Lieftinck ..... (f 2,10)*
29. Dr. A. WINSEMIUS
Economische aspecten der internationale migratie ..... (f 2,10)*
30. Dr. H. M. H. A. VAN DER VALK
Egalisatiefondsen en monetaire politiek in Engeland en Nederland (tweede druk) .... (f 2,10)*
31. M. J. SCHUT
Tinrestrictie en tinprijs ..... (f 1,55)*

Uitgave: De Erven F. Bohn N.V. Haarlem

Verkrijgbaar in den boekhandel